FARMACINĖS PASLAUGOS POREIKIO RŪKymo METIMO ATVEJU ANALIZĖ

Birutė Pockevičiūtė-Tarasovė, Aurimas Galkontas, Regina Motienė

Kauno kolegijos Medicinos fakulteto Farmakoteknikos katedra

Raktažodžiai: farmacijos specialistai, farmacinė paslauga, rūkymas.

Santrauka

Visame pasaulyje aktuali tabako gaminių vartojimo problema. Tabako vartojimas paplitęs įvairaus amžiaus žmonių grupėse. Pasaulio sveikatos organizacijos (PSO) 2020 metais pateikti duomenys atskleidžia, kad lėtinių neinfekcinių ligų sukeltos mirtys glaudžiai susijusios su gyventojų elgesio rizikos veiksniais, tokiais kaip nevisavertė mityba, nepakankamas fizinis aktyvumas, žalingas tabako gaminių ir alkoholio vartojimas. Ferreira de Almeida ir kt. (2021) nuomone, svarbi farmacijos specialistų veikla sprendimo mesti rūkyti priėmimui. Visuomenės vaistinėse gyventojai nuolat informuojami apie tabako gaminių žalą organizmui ir pasyvaus dūmų poveikio riziką sveikatai. K. Thomson ir kt. (2019) teigia, kad visuomenės vaistinės yra strategiškai svarbios, teikiant farmacinę paslaugą, susijusią su rūkymo metimu. Farmacijos specialistai, teikdami gyventojams farmacinę paslaugą, gali padėti sėkmingai atsisakyti tabako gaminių vartojimo. Farmacijos specialistų farmakologinės žinios padeda metančiajam rūkyti išsirinkti priimtinausią nereceptinį vaistinį preparatą (nikotino pakaitalą), kuris sumažintų potraukį rūkyti. Aktualu atskleisti farmacijos specialistų farmacinės paslaugos rūkymo metimo atveju poreikį. Tyrimo objektas – farmacinės paslaugos teikimo poreikis rūkymo metimo atveju. Tyrimo tikslas – atskleisti respondentų nuomonę apie farmacinės paslaugos poreikį rūkymo metimo atveju. Empirinio tyrimo metu atskleista, kad gyventojai rūkymo metimo atveju dažniausiai pasirenka farmacijos specialistų teikiamą farmacinę paslaugą visuomenės vaistinėse. Farmacijos specialistų profesinės žinios bei gebėjimas įtikinti motyvuoja atsisakyti žalingo įpročio. Tik maža dalis apklaustųjų mano, kad farmacinės paslaugos teikimas neturi įtakos rūkymo atsisakymui. Empirinio tyrimo metu nustatytas labai stiprus teigiamas koreliacinis ryšys tarp farmacinės paslaugos teikimo norintiems atsisakyti rūkymo ir gyventojų pasi-

tikėjimo farmacijos specialistų asmeninėmis savybėmis ir profesinėmis žiniomis. Tyrimo metu atskleista, kad farmacijos specialistų gebėjimas motyvuoti gyventojus atsisakyti rūkymo, padeda pradėti ir pabaigti rūkymo metimui reikalingų vaistų kursą.

Išvadas

Pasaulio sveikatos organizacijos 2020 metais pateikti duomenys atskleidžia, kad lėtinių neinfekcinių ligų sukeltos mirtys glaudžiai susijusios su gyventojų elgesio rizikos veiksniais, tokiais kaip tabako gaminių vartojimas, nevisavertė mityba, nepakankamas fizinis aktyvumas ir žalingas alkoholio vartojimas. Tabako gaminių vartojimas yra vienas didžiausių sergančiųjų lėtinėmis ligomis mirtingumo rizikos veiksniais. Remiantis PSO duomenimis, kasmet nuo tabako gaminių poveikio pasaulyje miršta apie 8 milijonus gyventojų. Atsižvelgiant į tabako gaminių vartojimo mastą, reikalingas valstybinių institucijų ir farmacijos verslo subjektų visapusiškas bendradarbiavimas, kuriant ir integruojant strategijas, kurios sumažintų daugiau nei 50 įvairių ligų grupių, glaudžiai susijusių su rūkymu.

J. Elflein (2020) pateiktoje statistikoje teigiama, jog šiuo metu pasaulyje rūko tabako gaminius apie 19 proc. suaugusiųjų. Pasaulyje kas penktas žmogus rūko. Rūko daugiau nei trečdalis (35 proc.) vyrų ir 6 proc. moterų. Pastaraisiais metais visame pasaulyje sumažėjo tabako gaminius vartojančių žmonių. Tikimasi, kad iki 2030 m. tabako gaminius vartos apytiksliai 17 proc. pasaulio gyventojų. Manoma, jog prie tabako gaminių vartojimo mažinimo prisidėjo tikslinga politika, sveikatinimo programos bei gyventojų suvokimas apie tabako gaminių pavojų bei žalą organizmui ir aplinkai [5].

Rūkymo metu į organizmą patenka neigiamą poveikį turinčių aktyvių cheminių medžiagų, tokių kaip nikotinas, anglies monoksidas, akroleinas, specifiniai nitrozaminai, dervos, cianidai, vandenilio sulfidai, amoniakas ir kt. Mirtosios cheminės medžiagos gali kenkti žmogaus organizmui [6]. Šios tabako dūmuose esančios kenksmingos medžiagos sukelia įvairias plaučių, širdies ir kraujagyslių, inkstų, kepenų ir nervų ligas. Rūkančių gyventojų didesnė rizika

patirti infarktą ar insultą, susirgti onkologinėmis ir įvairiomis lėtinėmis ligomis: arterine hipertenzija, cukriniu diabetu, plaučių nepakankamumu ir kitomis [11].

Visuomenės vaistinės yra strategiškai svarbios teikiant paslaugas, susijusias su rūkymo atsisakymu. Visuomenės vaistinėse dirbantys specialistai vieni svarbiausių ir tinkamiausių teikti sveikatos priežiūros paslaugas. Pastaraisiais dešimtmečiais farmacijos specialistų vaidmuo sparčiai plečiasi, gyventojams siūlant daugybę prevencinių sveikatos gerinimo priemonių ir inovatyvių vaistinių preparatų [9].

Farmacijos specialistai atlieka svarbų vaidmenį, kontroliuojant tabako gaminių vartojimą. Visuomenės vaistinėse gyventojai informuojami apie rūkymo žalą organizmui ir pasyvaus rūkymo dūmų poveikio riziką sveikatai. Nors valstybinių institucijų susidomėjimas auga plečiant farmacijos specialistų vaidmenį rūkymo metimo atveju, tačiau mažai atlikta tyrimų, vertinančių paskirtų vaistinių preparatų veiksmingumą rūkantiesiems [1].

Farmacijos specialistai gali reikšmingai padėti integruoti su rūkymo metimu susijusias naujoves ir taip padėti bent daliai rūkančiųjų atsisakyti rūkymo. Visuomenės vaistinės išsidėsčiusios strategiškai patraukliose vietose, o jose dirbantys farmacijos specialistai geba informuoti apie papildomas programas rūkantiesiems, rengiamas šalies mastu. Norint pasiekti reikšmingų rezultatų, farmacijos specialistams reikalingi papildomai mokymai ir jų atnaujinimas, motyvacija ir suinteresuotų šalių tarpusavio bendradarbiavimas bei pasitikėjimas. Ne mažiau svarbus finansinis atlygis [10]. Efektyvumas ir ilgalaikis farmacinės paslaugos poveikis rūkymo metimo atveju priklauso nuo pirminių ir pakartotinių farmacinių paslaugų teikimo, suinteresuotų šalių įsitraukimo, komunikacijos žiniasklaidoje [8].

Atsisakyti rūkymo be specialistų pagalbos yra sudėtinga. Visuomenės vaistinėse dirba išsamią farmacinę paslaugą teikiantys farmacijos specialistai, kurie gali padėti atsisakyti rūkymo. Daugelyje Europos Sąjungos valstybių pakaitinė nikotino terapija, kuri anksčiau buvo taikoma tik pagal gydytojo receptą, prieinama visuomenės vaistinėse, prižiūrint farmacijos specialistams. Taip pat paaiškinamas tinkamas vaistinių preparatų vartojimas ir tinkamos laikymo sąlygos [2,7].

Farmacijos specialistų teikiama farmacinė paslauga pagrįsta profesinėmis žiniomis ir asmeninėmis savybėmis, todėl jie gali padėti įsigyti rūkymo metimui tinkamiausią preparatą ir motyvuoti atsisakyti žalingo įpročio. Svarbiausia kreiptis į farmacijos specialistus, kurie informuos apie metodus, galinčius padėti pasiekti norimų rezultatų [4].

Dauguma žmonių sutinka, jog farmacijos specialistai yra labai svarbi mūsų sveikatos sistemos grandis. Jie gali konsultuoti, padėti išspręsti su sveikata iškilusias problemas. Farmacijos specialistai yra svarbūs, norint atsisakyti rūkymo.

Jie yra pagrindiniai visuomenės patarėjai visose sveikatinimo srityse. Dažniausiai iš karto gali pritaikyti medikamentinį ar nemedikamentinį gydymą. Farmacijos specialistai gali padėti pacientams pasirinkti tinkamą rūkymo atsisakymo metodą. Rūkymo atsisakymo programa apima pasiruošimą atsisakyti tabako gaminių, farmacijos specialistų bendradarbiavimą su pacientais, farmacijos specialistų bendradarbiavimą su valstybinėmis institucijomis, gydymo įstaigomis, farmacinės paslaugos pirminį ir pakartotiną teikimą pacientams [1,3].

Tyrimo tikslas – atskleisti farmacinės paslaugos poreikį rūkymo metimo atveju.

Tyrimo objektas ir metodai

Tyrimo objektas – farmacinės paslaugos teikimo poreikis rūkymo metimo atveju. Atliekant farmacinės paslaugos poreikio rūkymo metimo atveju teorines studijas, naudoti mokslinės literatūros palyginamosios analizės ir sisteminimo metodai. Siekiant nustatyti farmacijos specialistų gebėjimą motyvuoti gyventojus atsisakyti rūkymo, įvertinti gyventojų pasitikėjimą farmacijos specialistų asmeninėmis savybėmis, profesinėmis žiniomis ir farmacinės paslaugos pasirinkimą, atliekant empirinį tyrimą, taikomas kiekybinis metodas – anoniminė anketinė apklausa, kurioje dalyvavo 383 gyventojai. Gauti empirinio tyrimo rezultatai apdoroti ir analizuoti taikant statistinę programą SPSS Statistic 23.0, aprašomosios statistikos bei koreliacinės analizės metodus.

Tyrimo rezultatai ir jų aptarimas

Tyrimo metu atskleista anoniminėje apklausoje dalyvavusių gyventojų nuomonė apie farmacinės paslaugos pasirinkimą rūkymo metimo atveju. Rezultatai pateikiami 1 paveiksle.

Gyventojai rūkymo metimo atveju dažniausiai pasirenka farmacijos specialistų teikiamą farmacinę paslaugą dėl įvairių priežasčių. 36 proc. tyrimo dalyvių sutinka, kad vienas geriausių pasirinkimų yra farmacijos specialistų konsultacija visuomenės vaistinėse. 22 proc. respondentų teigia, kad farmacijos specialistai gali labiausiai padėti rūkymo metimo atveju, nes turi daug profesinių žinių. Maža dalis apklaustųjų teigia, kad renkasi kitus specialistus arba informacijos ieško internete.

Tyrimo eigoje gyventojų teirautasi, ar svarbi farmacijos specialistų farmacinė paslauga rūkymo metimo atveju. Didesnės dalies tyrime dalyvavusių gyventojų nuomone, farmacijos specialistų teikiama farmacinė paslauga rūkymo metimo atveju yra svarbi ir reikalinga. Farmacijos specialistų profesinės žinios bei gebėjimai įtikinti priimti sprendimą atsisakyti rūkymo yra svarbiausiai veiksniai. Tik maža dalis apklaustųjų mano, kad farmacinės paslaugos teikimas neturi įtakos rūkymo metimui.

Tyrimo metu atskleista farmacijos specialistų paslaugos reikšmė rūkymo metimui reikalingų vaistinių preparatų ir nemedikamentinių priemonių pasirinkimui. Rezultatai pateikiami 2 paveiksle.

22 proc. gyventojų visada įsigyja farmacijos specialistų farmacinės paslaugos metu pasiūlytų vaistinių preparatų ir naudojami prevencinėmis priemonėmis. Pastebima, kad ne visi tyrimo dalyviai mano, jog farmacijos specialistai tinkamai atlieka farmacinę paslaugą, todėl vaistinių preparatų neperka.

Tyrimo metu buvo svarbu išsiaiškinti, ar farmacijos specialistai geba motyvuoti gyventojus mesti rūkyti. Rezultatai pateikiami 3 paveiksle.

26 proc. tyrime dalyvavusių gyventojų visiškai sutinka, kad farmacijos specialistų teikiamos farmacinės paslaugos metu išsakyta informacija motyvuoja mesti rūkyti. 49 proc. apklaustųjų sutinka, jog farmacijos specialistų motyvavimas turi įtakos rūkymo metimo atveju. Tik mažai daliai apklaustųjų farmacijos specialistų konsultacija nėra motyvuojanti ir reikšminga rūkymo atsisakymui.

Tyrimo metu gauti respondentų pasitikėjimo farmacijos specialistais rezultatai pateikiami 4 paveiksle.

27 proc. gyventojų teigia, kad jiems nekelia abejonų farmacijos specialistų asmeninės savybės ir profesiniai gebėjimai. 48 proc. tyrimo dalyvių sutinka, jog galima pasitikėti farmacijos specialistų teikiama farmacine paslauga rūkymo metimo atveju. Tik maža dalis gyventojų nepasitiki farmacijos specialistų konsultavimu (1 lentelė).

Atlikta ryšių tarp farmacijos specialistų gebėjimo motyvuoti gyventojus rūkymo atsisakymo atveju ir farmacinės paslaugos pasirinkimo rūkymo metimo atveju analizė atskleidė, kad tarp kintamųjų egzistuoja statistiškai reikšmingas teigiamas ryšys ($p < 0,05$).

Ryšys tarp gyventojų pasitikėjimo farmacijos specialistais ir farmacinės paslaugos pasirinkimo rūkymo metimo atveju gali būti laikomas labai stipriu. Remiantis gautais rezultatais galima teigti, kad egzistuoja statistiškai reikšmingas teigiamas labai stiprus ryšys tarp gyventojų pasitikėjimo farmacijos specialistais ir farmacinės paslaugos pasirinkimo rūkymo metimo atveju. Tai reiškia, kad farmacijos specialistų teikiama farmacinė paslauga yra reikšminga ir turi teigiamos įtakos rūkymo metimo atveju. Tyrimo dalyviai pasitiki farmacijos specialistų asmeninėmis savybėmis ir profesinėmis žiniomis.

Ryšys tarp farmacijos specialistų gebėjimo

1 pav. Farmacinės paslaugos pasirinkimas rūkymo metimo atveju (N=383)

2 pav. Farmacijos specialistų paslaugos reikšmė vaistinių preparatų ir nemedikamentinių priemonių pasirinkimui (N=383)

3 pav. Gyventojų motyvavimas rūkymo atsisakymo atveju (N=383)

4 pav. Gyventojų pasitikėjimas farmacijos specialistais (N=383)

motyvuoti gyventojus ir farmacinės paslaugos pasirinkimo rūkymo metimo atveju gali būti laikomas stipriu. Tai reiškia, kad farmacijos specialistų gebėjimai motyvuoja gyventojus atsisakyti rūkymo dėl ekonominių, socialinių veiksnių bei sveikatos gerinimo.

Išvados

1. Farmacijos specialistų teikiama farmacinė paslauga visuomenės vaistinėse yra svarbi ir reikalinga, nes jos metu gyventojai informuojami apie tabako gaminių žalą organizmui, supažindinami su vaistinių preparatų vartojimu, vaistų sąveika su kitais vaistais ar maistu ir vaistų šalutiniu poveikiu. Be to, gyventojai informuojami apie prevencines priemones, valstybinių institucijų vykdomas programas rūkantiems.

2. Dauguma gyventojų pasitiki farmacijos specialistais, nes farmacinės paslaugos metu teikiama informacija yra informatyvi, naudinga, patikima ir pritaikoma rūkymo metimo atveju.

3. Farmacijos specialistų profesinės ir asmeninės savybės dažniausiai motyvuoja gyventojus ir daro teigiamą poveikį sprendimui atsisakyti rūkymo, įsigyti vaistinių preparatų ir prevencinių priemonių.

Literatūra

- Armero AM, Hernandez MA, Perez-Vicente S, Martinez-Martinez F. Pharmaceutical care in smoking cessation. *Journal of Patient Preference and Adherence* 2015;9:209-215. <https://doi.org/10.2147/PPA.S67707>
- Bonner L. Counseling tips for helping your patients stop smoking. *Journal of Pharmacy* 2018;24(10):20-21. <https://doi.org/10.1016/j.ptdy.2018.09.012>
- Condinho M, Ramalhinho I, Sinogas C. Smoking Cessation at the Community Pharmacy: Determinants of Success from a

1 lentelė. Koreliacija tarp farmacijos specialistų gebėjimo motyvuoti gyventojus rūkymo atsisakymo atveju, gyventojų pasitikėjimo farmacijos specialistų asmeninėmis savybėmis ir farmacinės paslaugos pasirinkimo.

		Farmacinės paslaugos pasirinkimas rūkymo metimo atveju
Farmacijos specialistų gebėjimas motyvuoti gyventojus rūkymo atsisakymo atveju	Pearson Correlation	0,832**
	Sig. (2-tailed)	0,000
	N	383
Gyventojų pasitikėjimas farmacijos specialistais	Pearson Correlation	0,917
	Sig. (2-tailed)	0,000
	N	383

Real-Life Practice. *Journal of Pharmacy* 2021;9:143.

<https://doi.org/10.3390/pharmacy9030143>

- Devi RE, Barman D, Sinha S, Hazarika SJ, Das S. Nicotine replacement therapy: A Friend or foe. *Journal of Family Medicine and Primary Care* 2020;9(6):2615-2620. https://doi.org/10.4103/jfmpe.jfmpe_313_20
- Elflein J. Smoking-Statistics & Facts. Statista 2020.
- Morgan JC, Byron MJ, Baig SA, Stepanov I, Brewer NT. How people think about the chemicals in cigarette smoke: A systematic review. *Journal of Behavioral Medicine* 2017;40(4):553-364. <https://doi.org/10.1007/s10865-017-9823-5>
- Mospan CM, Boss A. Smoking- Cessation in Community Pharmacies. *Journal of U.S. Pharmacist* 2017;42(7):27-37.
- Rivas C, Sohanpal R, MacNeill V, Steed L, Edwards E, Antao L, Griffiths C, Eldridge S, Taylor S, Walton R. Determining counselling communication strategies associated with successful quits in the National Health Service community pharmacy Stop Smoking programme in East London: a focused ethnography using recorded consultations. *Journal of BMJ* 2017;7:e015664. <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2016-015664>
- Thomson K, Hillier-Brown F, Walton N, Bilaj M, Bambraa C, Todd A. The effects of community pharmacy-delivered public health interventions on population health and health inequalities: A review of reviews. *Journal of Preventive Medicine* 2019;124:98-109. <https://doi.org/10.1016/j.ypmed.2019.04.003>
- Steed L, Sohanpal R, James W Y, Rivas C, Jumbe S, Chater A, Todd A, Edwards E, Macneil V, Macfarlane F, Greenhalgh T, Griffiths C, Eldridge S, Taylor S, Walton R. Equipping community pharmacy workers as agents for health behaviour change: developing and testing a theory based smoking cessation interventio. *Journal of BMJ* 2017;7:e015637. <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2016-015637>

11. West R. Tobacco smoking: Health impact, prevalence, correlates and interventions. *Journal of Psychology and Health* 2017;32(8):1018-1036.
<https://doi.org/10.1080/08870446.2017.1325890>

ANALYSIS OF THE REQUIRE FOR A PHARMACEUTICAL SERVICE IN THE OF QUITTING SMOKING

B. Pockevičiūtė-Tarasovė, A. Galkontas, R. Motienė

Keywords: pharmacy specialists, pharmaceutical service, smoking.

Summary

The problem of smoking is a global problem. Tobacco use is common in people of all ages. Data from the World Health Organization (WHO) in 2020 reveal that chronic non-communicable deaths are closely linked to behavioral risk factors in the population, such as tobacco use, malnutrition, lack of physical activity and harmful alcohol consumption. Ferreira de Almeida and others. (2021) argue that pharmacists play an important role in controlling the consumption of tobacco products. In public pharmacies, the population is informed about the damage of tobacco products to the body and the health risks of passive exposure to smoke. Thomson, Hillier-Brown et al. (2019) argues that public pharmacies are strategically important in providing services related to smoking cessation. By providing a pharmaceutical service to the population, pharmacists can help to successfully phase out the use of tobacco

products. The pharmacological knowledge of pharmacists helps the quitter to choose the most acceptable over-the-counter drug (nicotine replacement) that would reduce the urge to smoke. It is important to reveal the need for pharmaceutical services performed by pharmacists in case of smoking cessation. The object of the research is the need to provide a pharmaceutical service in case of smoking cessation. The aim of the survey is to reveal the respondents' opinion about the need for a pharmaceutical service in case of smoking cessation. An empirical study revealed that in the case of smoking cessation, the population usually chooses the pharmaceutical service provided by pharmacists in a public pharmacy. The knowledge and persuasiveness of pharmacists is of great importance in the case of smoking cessation. Only a small proportion of respondents believe that the provision of a pharmaceutical service does not affect smoking cessation. The pharmaceutical service provided by pharmacists is significant and has a positive impact on smoking cessation. The study found a very strong positive correlation between the provision of pharmaceutical services to quit smoking and the population's confidence in the personal qualities and professional knowledge of pharmaceutical professionals. In addition, the study revealed that motivating pharmacists helps to start and end a smoking cessation program.

Correspondence to: birute.pockeviciute@go.kauko.lt

Gauta 2021-10-04